

Jelka Ciglencečki

Vinko Möderndorfer: *Opoldne nekega dne.*

Ljubljana: Cankarjeva založba, 2008.

Opoldne nekega dne je roman, o katerem ne bi smeli pisati za ljudi, ki ga še niso prebrali. V celoti namreč temelji na igri z bralcem. In nekje na dveh tretjinah se zgodi dramatičen preobrat, ki ga ta nikakor ne sme poznati vnaprej ... Zato bom tokrat kot tista prostodušna oseba, ki na avtobusu pogleda platnice knjige, ki jo berete, in reče: "A, *Orient ekspres*, veste, izkaže se, da so vsi v vagonu morilci." In knjigo lahko vržete v smeti.

Opoldne nekega dne ni kriminalka, a glavni junak se s skokom z nebotičnika spremeni v truplo in tako kot v *Orient ekspresu* se izkaže, da so pravzaprav vse preostale osebe posredno morilci – sin, ki se zapira pred starši zaradi svojih homoseksualnih nagnjenj, hčerka, odvisna od heroina, mama, ki se večno pritožuje, žena, ki ga vara z njegovim bratom, še najbolj pa "temni brat" dvojček. Pa vendar ne gre ne za kriminalko ne za gotski roman. Gre za roman o sreči. Ki pa se pomenljivo začne s srhljivim navedkom iz Shakespearovega *Henrika IV.*: "Duh, duh sprehaja se med nami, / človek nekoč, zdaj spomin živih ... / Ne prikrivajte resnice, on vse ve, / ker s smrtjo v sebi vidijo dlje ..." In nato dobrih sto dvajset strani beremo o družinski in poslovni sreči glavnega junaka, ki to srečo obsesivno poudarja, se v svojem srečnem monologu sumljivo ponavlja, pod navdušenimi stavki pa se plazi temna resnica. Čeprav je po svojih besedah grd in debel, ima lepo ženo in prekrasen zakon, po denacionalizaciji je z malo sreče in svoje spretnosti pri nepremičninskih poslih obogatel, skrbi za svoje in ženine sorodnike, vsi ga imajo radi in ga spoštujejo itd. Toda hkrati nam v svojem monologu ves čas daje jasna znamenja, da ga žena vara z bratom (včasih pisatelj že pretirava v želji, da bi ga prikazal kot popolnega naivneža – tako recimo izvemo, da mu žena za rojstni dan vedno kupi drago srajco, ki mu je premajhna, vendar se natančno prilega bratovi atletski postavi). Sumimo, da je nekaj narobe tudi pri otrocih, ki nočeta hoditi domov. Edini iskreni odnos ima z mlado in zelo nesposobno tajnico, ki se mu

zdi simpatična, on pa njej, a dlje od te namigujoče-prijateljske vezi se ne premakneta. Posledica je, da po eni strani čutimo zgoščevanje *unheimlich*, srhljivega, in izkušen bralec sluti bližajočo se katastrofo, po drugi strani nam gre junak s svojo samozaverovanostjo, prepričanostjo o svoji sreči, preprosto na živce. V filmu bi učinkoval še huje – opisuje se kot grd in nadpovprečno debel moški, ki pa kljub zanj značilni dobrodušnosti brez slabe vesti meče podnajemnike iz nacionaliziranih hiš. Lahko bi bil torej model za karikaturu zamaščenega kapitalističnega pujsa, kakršne so risali v zgodnji Sovjetski zvezi. Da bi bil še popolnejši portret človeka, ujetega v kolesje kapitalizma, nenehno bere najrazličnejše priročnike: *Kako izgubiti kilograme na najenostavnejši način*, *Barve so sreča*, *Partnerstvo v sodobnem podjetništvu* ... Sreča je v času kapitalizma torej nekaj obvladljivega, nekaj, česar se z lahkoto naučimo.

In potem pride obrat. Izkaže se, da tudi ta zadovoljni kupček sala le ni bil tako zadovoljen in neveden. Brez kakšnega vnaprejšnjega namiga namreč na vrhu nebotičnika stopi v praznino. Pred tem izjavi: "Preveč vem. Ja. Vse vem." Verjetno je ključni prizor romana naturalistični opis gnusa množice ob izmaličenem truplu, iz katerega počenih črev se cedijo fekalije. Življenje je minljivo, sreča iz priročnika prav tako. In potem naredi Möderndorfer zanj tako značilen obrat. Med zmečkanim mesom, polomljenimi kostmi in črevesnim smradom začne izpisovati poetično metaforo, s katero konča knjigo. Glavni junak je še vedno navzoč s svojim monologom, njegov duh opisuje prizor iz distance. In izkaže se, da njegov duh preživi samo ob toploti ognja, znova pa se pojavi, kadar njegovi bližnji pomislijo nanj. Če je začetek sama zunanost – lepa žena, hiša, dva čedna otroka in uspešen biro – v ozadju pa gniloba odnosov, je zdaj nasprotno – fasada je zrušena, pokažejo se resnični odnosi in tisti drobci toplote, ki ostanejo tudi, ko ni več potrebe po laži. Duh glavnega junaka se ustavlja v stanovanjih svojih bližnjih in vsaka soba je kot točka Kristusovega pasijona; hčerko pretepa njen zadržani fant, ki nastopa tudi v vlogi njenega zvodnika, še malo prej bolna mati se baše s torto in opravlja sina sosedu, ženo najde v postelji z bratom ... Popolni, urejeni svet kapitalističnih radosti se spremeni v morasto močvaro. Edina svetla točka ostaja ljubezen (ki jo najde pri svoji tajnici, v drobnih prebliskih pa še pri ženi in hčeri). Sicer spretno napisani roman tukaj izzveni pretenzionozno, patetično. Pisatelj nam je le preveč naravnost povedal svoj nauk. Tako naravnost, da včasih spomni na srednjeveški žanr parabole. Parabola o sodobni sreči. Ki seveda, kot je zapisal v spremni besedi tudi Boris A. Novak, spominja na prisilno srečo Pascala Brucknerja. Sodobni svet, ki ga ustvarjajo promocijski stroji, srečo zahteva in jo od našega junaka tudi

dobi v obliki, ki jo predpisujejo učbeniki o sreči. Nato sledi obrat – glavni junak, ki je po podobi in dejanjih alegorija sodobnega kapitalista, izstopi iz srečnega vlaka v globino, nato se kot krščanski mučenec očisti svojih grehov v vicah, v katerih ga na počasnem ognju pečejo njegovi bližnji. Dokler ga ne odreši ljubezen in obup tajnice Irene: “Njena misel sem, ki je ne more ogreti. Topim se v njenem spominu. Objemam jo, dokler je ne bo objel nekdo drug.”

Občutki, ki ostanejo, so torej mešani. Zaplet je odličen, šokanten, čeprav včasih težko verjeten – kako je recimo mogoče, da ostane žena Janja kar petindvajset let v postelji z obema bratoma in situacije ne spremeni nihče izmed trojice –, a knjiga je dovolj napeta, da jo lahko pogoltnemo v nekaj urah. Misel o ljubezni, ki edina preživi smrt, je povedana z metaforo toplote in mraza ter deluje presenetljivo sveže in nepatetično. V zadnjem delu knjige pritegnejo vrinjene pesmi v prozi, ki so podane kot samogovor glavnega junaka po njegovi smrti. Npr. opis samomora: “Ne potuje tvoje veliko, obilno telo, potuje asfalt, beton, granitni robnik pločnika, z belimi kamni, avtomobilskimi strehami, naravnost in z neznansko silo proti tvojim očem. Ne padaš proti zemlji, letiš navzgor. In na koncu te bo ubilo nebo ...” Kratko poglavje, ki sledi šokantnemu prizoru nasilja v hčerini sobi, spet izzveni kot kratka pesem: “Ničesar ne vemo, ne kako, ne zakaj, ne kdaj, res ne vemo, ne za dan, za trenutek, ne vemo, kakšna luč bo na semaforju in po kateri poti moramo skozi katero križišče, ničesar ne vemo, iz minute v minuto, iz dneva v leto /.../” Avtor, za katerim je bogat opus lirike, proze in dramatike, je spet dokazal, da odlično obvlada vse troje – imamo tako napet zaplet kot privlačno naracijo in dobro poezijo. Pa vendar celota ne prepriča popolnoma. Morda romanu manjka samo nekaj brušenja, ostalo je preveč mest, na katerih avtor bralca podcenjuje. Pa vendar se izplača za kratkih sto sedemdeset strani vztrajati pod žgoločo svetlobo *opoldneva*, ki razgalja okostnjake v omarah našega vsakdanjika.